

telijk de mees-
dden ligt: Eli-
ngewone men-
en en weder-
t hebben om
a door de ge-
t was geweest,
h Engeland te
de vuurproef;
geroorlog, met
eling van 1688
op onzen tijd;
zabeth als het
ook tegen het
Maar zij liet
laarvoor waar-
en de volhar-
aan te zeer.
er aangewezen.
doorgemaakt;
e vasthoudend-
hun doel; en
Protestantisme

Edward Sey-
dws „Protector“
dward VI ge-
regeering. So-
John Dudley,
liam Cecil ging
lang. Hij was
kon hem niet
iets als onder-
en met die der
Somerset en
geworden door
kgoederen. De
a Rome en vóór
k Northumber-
laria te weren
ondochter Jane
oen de poging
als zijn toekom-
nuses Elizabeth,
was, naar den
evenals Eliza-
ur liep dan het
der zaken af.
r bleef voor de
est dus noodge-
n (zie het tiende
doel: een eens-
der haar auto-
bereikt worden
Maar niet met
j, met haar zin-
digen afschuw,
a was Engeland
n groote meer-
al had Maria's
keurig gemaakt
panje. Dus was
compromis van
paalsche) Kerk,
kerkelijke zaken,
ag.
Burghley nu, de
f op Rome rijk
hartstocht, maar
eduld, hetzelfde
nachtig Protes-
geen vorst ooit
oilt-zulk een
ewezen, en be-
lijk doel.
van Elizabeth,
nvader van Sir
stant van over-
end van de op-
Fransche Hoge-
r in een oorlog
n. Elizabeth en
aardeeren, dat
geheime inlich-
het geval is!
bewaarden hun
ge geloofsover-

haar Minister.
beth als Vrouw?
vering van som-
h geestelijk een
s het gaal over
ke bizarre ver-
d: Stadhouder-
en alcoholist,
abeth a-sexueel;
was, trouwde de
Parr, die zoo
erleven, en nu,
e maal weduwe
geren minnaar,
htige broer van
nir van Enge-
moeder geweest
zij hertrouwd
Elizabeth bij haar

een vriendelijk tehuis vinden. Seymour was ook vriendelijk tegen haar, te vriendelijk vonden velen. Zeker is, dat Catharina geen kwaad zag in hun verhouding. Lord Thomas trachtte zijn neef, den zwakken Edward VI (Edwards moeder, Hendriks derde vrouw, was een zuster van de Seymours) onder zijn invloed te krijgen en intrigeerde tegen zijn broer den Protector. Hij knoopte zelfs relaties aan met de zeeroovers aan Englands Westelijke kusten, aan wier bedrijf hij, had hij zijn plicht als opperbevelhebber der zeemacht gedaan, natuurlijk had moeten zoeken een einde te maken. Hij trachtte in zijn intrigues ook Elizabeth te betrekken, en na den spoedigen dood van Catharina, streefde hij naar een huwelijk met de prinses. Zeer waarschijnlijk is de knappe Lord-Admiral Elizabeths eerste meisjes-liefde geweest, maar de gevaren op haar pad hadden haar vroeg (zij was toen nog geen zestien) behoedzaam gemaakt, en toen Lord Thomas gevangen genomen werd, en men ook haar in het strenge onderzoek en verhoor betrof, gaf zij bewijzen van een voor haar leeftijd zoo weergaloos voorzichtigheid en tact, dat de aandacht voorgoed gevestigd werd op haar buitengewone kwaliteiten. Zij compromitteerde noch zichzelf, noch Seymour, maar het hoofd van den Lord High Admiral viel op het blok en Elizabeth kreeg ruimschoots gelegenheid om er zich, vooral tijdens Maria's voor haar zoo uiterst gevaarlijke regeering, in te oefenen zichzelf nooit bloot te geven, nooit woorden te spreken of aan het papier toe te vertrouwen waarvan men later positief tegen haar gebruik zou kunnen maken. Dit werd een zoo ingewortelde karaktertrek bij haar, dat zij ook later, toen zij als vrijwel absoluut vorst regeerde, alleen in de alleruiterste noodzakelijkheid een bindend woord sprak of schreef, of tot een onherroepelijke daad kwam.

Dit kwam bij voorbeeld sterk uit in den tijd toen de brandende kwestie van haar huwelijk aan de orde was; dat wil zeggen de eerste vijf en twintig jaar van haar regeering.

Natuurlijk kwamen hier zeer bijzondere omstandigheden bij. Het volk, 't Parlement, wenschte onstuimig, dat de Koningin zou trouwen. Het lot van den troon, van Engeland, hing aan den levensdraad van één vrouw, en vooral toen het Spaansche gevaar dreigde en Maria Stuart de naaste erfgenaam van de kroon was, was dit een uiterst precaire toestand voor het Engeland van Elizabeth en Burghley. Elizabeth nam dezen drang op haar zeer kwalijk. Het Puriteinsche Parlements-lid Peter Wentworth, die in deze zaak vooraan stond, en tevens moedig opkwam voor de vrijheden van het Parlement in het algemeen tegenover de absolutistische regeerwijze van Elizabeth — hij is de Hampden¹⁾ der 16e eeuw — moest voor deze dingen herhaaldelijk met gevangenschap boeten, en stierf op zijn ouden dag in den Tower.

Er was een edelman in Engeland voor wien Elizabeths hart luide sprak. Maar zij wilde éerst Koningin, absolute souveraine, zijn, dan vrouw. Kon dat, als zij trouwde? De Engelsche grooten konden moeilijk wennen aan de heerschappij van een vrouw; zou zij niet spoedig schuil gaan achter haar man? Het voorbeeld van de huwelijken van Maria Stuart met grooten van den lande — eerst Lord Darnley Stuart, toen Graaf Bothwell — was niet moedgevend voor de rust en vrede van het rijk: wat zou de naifver ook in Engeland weten te bewerken?

Een huwelijk met een buitenlandschen prins? Stel dat zij zich over haar bezwaren bovengenoemd tegen elk huwelijk, heen kon zetten, wie dan? De Oostenrijksche Aartshertog Karel bood zich aan en de uitslag van het onderzoek naar de knapheid van zijn persoon, instantelijk door Elizabeth, die van knappe mannen hield, ingesteld, klonk bevredigend. Maar hij was Roomsche. Niet dat zij daar zelf bezwaar tegen had, maar hoe zou dat gaan, met haar volk?

Hetzelfde bezwaar had Anjou, de vierde zoon van Catharina de Médicis, die wanstaltig was, maar wiens geest wel met dien van Elizabeth scheen te harmonieëren, toen hij persoonlijk overkwam voor zijn aanzien. En zoo sterk was het verlangen in Engeland naar een huwelijk van Elizabeth — hoewel het toen al rijkelijk laat was voor de 47-jarige, maar de doktoren gaven hoop — dat zelfs de Puritein Walsingham zijn godsdienstige bezwaren opzij zette en vóór dit huwelijk was; waarbij trouwens, wat hem betreft, kwam, dat hij een bondgenootschap met Frankrijk wenschte tegen het boven alles gehate en gevreesde Spanje.

Maar Elizabeth speelde wat met haar „petite grenouille“, haar kleinen „kikker“, zooals ze hem noemde — de Maagd-Koningin had een heele menagerie van mannen — maar liet hem tot tweemaal toe met veel hoofsche liefdesbetuigingen en beloften vertrekken, zonder dat het ooit tot een huwelijk kwam.

Zij kon er niet toe komen met het oog op haar persoonlijke macht; met het oog op Engeland; en... hoe kon zij ten slotte den leelijken kleinen Fransman huwen, zij, die haar hart verloren had aan den schoonen gunsteling, en zelfs hem

¹⁾ John Hampden was in de volgende eeuw, tijdens den Stuart Karel I, de groote strijder voor de rechten van het Parlement; vóór Cromwell was hij de leider der vrijheidspartij; hij stierf in 1643.

niet genomen had, zij het uit staatkundige overwegingen?

Wie was die gunsteling? Daarover een volgenden keer.

J. VELDKAMP.

Dr A. Kuyper's oordeel over „de Nederlandsche Hervormde Kerk“.

II.

Tot mijn spijt komt dit artikel niet onmiddellijk na het eerste. De oorspronkelijke copie ervan is blijkbaar op weg naar Goes verongelukt. Ze is wel verzonden maar niet gearriveerd op het bestemde adres.

Dr Kuyper schrijft het volgende; Heraut 698:

We durven vertrouwen, dat het onderscheid, waarop we een vorig maal reeds met een enkel woord wezen, tusschen een valschen Christus, een tegen-Christus en een schijn-Christus, het onmiddellijk besef van onze lezers zal hebben toegesproken.

In ons land loopt een munt. Die munt met het koninklijk stempel is de echte munt.

Maar nu zijn er drie gevallen denkbaar, waarin ik iets voor mij krijg, dat niet die echte munt is, en er toch eenige gelijkenis mee heeft.

Er kan een valsche munter opstaan, die guldens in omloop brengt, die valsche zijn. Er kan een overweldigder komen, die ons land inneemt, onze munt verbleet en er zijn munt voor in de plaats stelt. En ook kan een jongen een gulden van hout maken en dan verzilveren, en er met plastiek den muntslag op zetten.

In het eerste geval nu heb ik een valschen gulden; in het tweede een tegen-gulden; in het derde een schijn-gulden.

Of wilt ge het met een bankbiljet? Dan is vierderlei denkbaar: 1o. het echte biljet van f100; 2o. het valsche biljet, dat op bedrog is aangelegd; 3o. een vreed biljet, dat een overweldigder hier met geweld invoert; en 4o. een schijn-biljet, zooals ze voor honderd sigaren enz. vaak gezien zijn.

De onderscheiding tusschen hetgeen echt, valsche, tegen en in schijn bestaat, ligt dus gegrond in den aard van ons menschelek leven.

Vandaar, dat ook de Heilige Schrift ons wel onderscheiden leert tusschen den waarachtigen Messias, den valschen Christus, den Anti-Christ of tegen-Christus; en dat bij deze drie nu nog de schijn-Christus komt, eerst uitgevonden in onze eeuw.

Zoo is er echt of oprecht geloof; er is valsche geloof; er is schijn-geloof, en er is ongeloof of tegen-geloof.

De echte Christus is dus de Christus, gelijk God hem verordende en zond. De valsche Christus is iemand, die de gestalte van den Christus nabootst, en u beleeft om hem als den waren Christus aan te nemen. De tegen-Christus of Anti-Christ is iemand, die met open vizier tegen den Christus optreedt, en zichzelf opwerpt om op geheel andere wijs een rijk te gronden, gelijk de Christus deed. En de schijn-Christus is iemand, die er niet aan denkt te doen wat de Christus deed, maar zijn persoonsnaam misbruikt, om invloed te winnen voor een heel ander doel.

Breng dat nu ook op de kerk over, en veel, dat anders verward en duister schijnt, zal u helder worden.

Ook hier hebt ge dan de echte of wezenlijke kerk, de valsche kerk, de tegen-kerk en de schijn-kerk.

En ook hier moet dus het onderscheidend kenmerk van deze vier aldus liggen:

De wezenlijke kerk is de kerk, die God verordende en instelde. De valsche kerk is een kerk, die zich geheel als de echte kerk poogt voor te doen, maar u bedriegt. De tegen-kerk is een inrichting, die niets op een kerk lijkt, maar zich in de plaats van de kerk poogt te stellen. En de schijn-kerk ziet er wel als een kerk uit, maar doelt op heel iets anders.

Hoe nu stond het in de 16de eeuw met de kerk van Rome? Was deze een echte, een valsche, een tegen- of een schijn-kerk? Een vraag, waarbij natuurlijk alleen bedoeld wordt op het kerkelijk instituut, gelijk dit in de hiërarchie alle gemeenten des Heeren onder haar macht had gebracht en haar openbaring in normale instituten belette.

En dan was ze niet de echte kerk, maar ook niet een tegen-kerk, noch ook een schijn-kerk, maar wel wezenlijk een valsche kerk. Immers ze diende zich als de eenig ware en echte kerk aan; en beweerde datgene te leveren, wat de echte kerk leveren moet, namelijk de verzoening onzer zonden. Maar ze deed dat dáárom valsche, omdat ze de verzoening onzer zonden, die alleen van Christus komt, zelve als kerk beweerde te schenken.

Ze was daarentegen geen schijn-kerk; want het doel der echte kerk, om namelijk uit de booze wereld, door de verzoening der zonden, den zondaar naar den hemel te leiden, was en bleef het doel, dat ook zij pretendeerde.

En ze was evenmin een tegen-kerk; want ze beweerde niet, dat de Christelijke kerk weg moest, om er iets anders voor in de plaats te stellen, maar hield aan de noodzakelijkheid der kerk vast.

Volkomen juist en naar waarheid is dus door onze vaders in art. 29 van onze Belijdenis beleden, dat deze kerk een valsche kerk was; iets waarmee de gemeenten niet werden weggecijferd, maar het hiërarchische wereld-instituut als valsche munt werd veroordeeld.

Maar juist daarom is het dan ook logisch, voor wie wel onderscheidt, en niet met woorden speelt, niet wel doenlijk, ditzelfde toe te passen op de Synodale hiërarchie.

Immers de Synodale organisatie van 1816/52 doet niet de minste poging, om te zijn wateen kerk wezen moet, en zich aan te stellen als een instituut, waarin de vergeving der zonden en de ingang naar het eeuwige leven ware te vinden. Niets

lag verder van haar dan het invoeren en opleggen van een leer, een belijdenis, sacramenten of instellingen, waaraan ze de conscientie op verlies van zaligheid bond of bindt. Ze wilde in dien eenigen waren zin juist geen kerk zijn. Alleen maar hield ze zekeren schijn van een kerk uitwendig bij, om invloed op de geesten te bevorderen, en in het bezit te blijven van allerlei stoffelijke voordeelen.

Ook is ze geen tegen-kerk; omdat ze niet zegt: De kerk als zodanig moet weg, en ik moet er voor in de plaats. Dit kan men veeleer zeggen van wat onze liberalisten met hun Staatsschool, hun Nut, en nu weer anderen met de vergoding van den Staat bedoelen.

Uit dien hoofde nu is het onredelijk, om aan wien ook den eisch te stellen, dat men de Synodale organisatie van 1816/52 als de organisatie van een valsche kerk zal bestempelen.

Men kan dit eenvoudig niet doen, omdat de feiten toonen, dat deze organisatie wel velerlei kenmerken bezit, die ook aan de valsche kerk eigen zijn, maar het principiële kenmerk van een valsche kerk mist.

Een valsche kerk zet een leer in plaats van de leer van Christus; belet en verbiedt elke andere leer; en doet dat alles met de pretentie, dat dit voor de zaligheid der zielen noodig is.

Maar van dit alles vindt ge bij deze organisatie niets. Ze heeft geen leer. Ze verbiedt geen enkele leer. Ze dwingt tot de aanneming van geen enkele leer. En ze maakt geen de minste pretentie van u te kunnen verplichten en binden op straffe van uwer ziele zaligheid.

En zegt men nu, dat in Art. 29 deze scherpe onderscheiding toch niet gemaakt is, zoo stemmen we dit toe. Daar is noch van de anti-Christelijke noch van de schijn-Christelijke kerk sprake. In Art. 29 staan alleen de ware en valsche kerk tegenover elkander.

En dat valsche teekent.

Immers onze Belijdenis is geen dogmatiek, waarin alle denkbare onderscheidingen zijn opgenomen.

Onze Belijdenis stelde zich uitsluitend tegenover het kwaad, dat destijds uitkwam.

We namen heel dit interessante, heldere artikel over. We zien dus, dat Dr Kuyper vroeger van „valsche kerk“ sprak, later bezwaar daartegen maakte en de voorkeur gaf aan de betiteling: „schijn-kerk“. Waarbij dan steeds vastgehouden moet worden aan Dr Kuypers eigen uitspraak dat een valsche kerk „nog altoos veel meer van een wezenlijke kerk heeft dan de „Ned. Herv. Kerk“, die voor ons besef veeleer als „schijn-kerk“ dient te worden bestempeld“.

H.

C. V.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan Ds D. van Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.)

Of ik ook deze gewisse belofte Gods geloof.

In ons vorig artikel ging het over de quaestie: of men Gods volk mag opwekken tot het zelf-onderzoek, dat tot inhoud heeft: „ik geloof nu wel, maar is mijn geloof wel echt?“

Wij hebben daarop geantwoord: neen, dat mag niet, want daardoor dwingt men er hem, tot wien wij ons richten, toe, om zich eerst te stellen op het standpunt van den twijfel om vandaar uit dan tot het geloof te komen; en dat is niet geoorloofd, omdat elke gedachte bij Gods bondsvolk, of het zich wel met recht in het heil des Heeren verheugt, tekort doet aan de trouw van Hem, Die gezegd heeft: „het is voor u“.

Nu kan ik mij evenwel voorstellen, dat er onder hen, die dat hebben gelezen, zijn, die zeggen: Maar hoe komt gij dan klaar met wat er staat in het Avondmaalsformulier: „Ten andere onderzoek een iegelijk zijn hart, of hij ook deze gewisse belofte Gods geloof, dat hem alle zijne zonden, alleen om het lijden en sterven van Jezus Christus vergeven zijn, en de volkomene gerechtigheid van Christus hem als zijne eigene toegerekend en geschonken is, ja zoo volkomen, alsof hij zelf in eigen persoon voor alle zijne zonden betaald en alle gerechtigheid volbracht had“.

...

Even, voor ik hier verder intreed, een paar woorden over de exegese van dit stuk.

Daarbij heb ik dan het oog op de woorden: „of hij ook deze gewisse belofte Gods geloof.“

Wat beteekent dit?

Daar zijn er, die het aldus verklaren: „Daar staat niet, zoo zegt men: „of hij ook gewisselijk deze belofte Gods geloof“, maar: „of hij ook deze gewisse belofte Gods geloof“.

Dat zijn, zoo gaat men verder, twee geheel verschillende dingen.

In het eerste geval zou bedoeld worden, dat van den mensch, tot wien het Avondmaalsformulier zich richt, zou gevraagd worden, een wel-verzekerd, helderbewust geloof te bezitten.

In het tweede geval zou alleen worden uitgesproken, dat de Avondmaalsganger verzekerd moet zijn, dat de belofte Gods vast en onwankelbaar is,

al zou hij zich, voor zichzelf, die belofte nog niet durven toeëigenen.

In het hart van den geloovige moge de twijfel aangaande de oprechtheid van zijn eigen geloofsleven niet geheel uitgebannen zijn, dat Gods beloften gewis en zeker zijn, mag niet door hem worden in twijfel getrokken.

Zoo spreekt men, maar voor wie nuchter en onbevooroordeeld tot dit formulier komt, moet het toch wel duidelijk zijn, dat dit de betekenis dezer woorden niet kan wezen. Dat volgt uit den inhoud der belofte zelf, zooals die in de onmiddellijk volgende woorden wordt weergegeven.

De belofte Gods is niet maar in 'algemeen deze, dat Hij den mensch, die gelooft in Christus Jezus, de zonden vergeeft.

Neen, het geldt hier immers een bondeling, een gedoopte.

En tegen dien gedoopte heeft God gezegd: „Ik geef U vergeving der zonden, om het lijden en sterven van Jezus Christus“.

Zoo ziet ook het Avondmaalsformulier de dingen. De belofte wordt daarin immers aldus omschreven: „dat HEM alle zijne zonden, alleen om het lijden en sterven van Christus vergeven zijn en de volkomene gerechtigheid van Christus HEM als ZIJNE EIGENE toegerekend en geschonken is.“

De belofte van vergeving en gerechtigheid is dus persoonlijk; die belofte draagt zijn adres; dat adres is van de belofte niet los te maken.

Maar dan is het ook onmogelijk, dat iemand wel geloofd, dat de belofte gewis en zeker is, maar voor zichzelf twijfelen zou of hij daar wel werkelijk deel aan heeft.

De bondeling, die daaraan twijfelt, trekt de belofte Gods in twijfel, want die belofte zegt, onomwonden, het is voor u.

Heel deze door ons hier bestreden voorstelling is voor het geloofsleven der gemeente zeer gevaarlijk.

In de eerste plaats wordt daardoor verdonkerd de waarheid, dat elke twijfel aan zijn persoonlijke zaligheid, bij den bondeling een in twijfel trekken van Gods belofte is, een loochening van de gewisheid, de zekerheid dier belofte.

In de tweede plaats, (en dit hangt met het eerstgenoemde onmiddellijk samen) wordt hierdoor weer de gedachte gekweekt, dat het persoonlijk rusten in Christus afhankelijk zou mogen en moeten worden gemaakt van wat men bij zichzelf bevindt omtrent de geaardheid van zijn geloof; in plaats van dat rusten in Christus direct, onmiddellijk, afhankelijk te maken van Gods belofte, die niet liegen kan.

De woorden: „of hij ook deze gewisse belofte Gods geloofd“, moeten daarom aldus gelezen en geïnterpreteerd worden: of hij ook geloofd, dat is: zonder twijfelen aanvaardt en rust in de belofte Gods, die, omdat zij een belofte Gods is, gewis en zeker en betrouwbare is.

Laat men toch niet langer trachten den zin en de bedoeling van ons Avondmaalsformulier neer te halen tot den droeven staat, waarin onder ons het leven des geloofs bij menigeen verkeert.

Het is duidelijk, dat het Avondmaalsformulier wil, dat, wie ten Avondmaal komt, daar komen zal in de volle verzekerdheid.

Neen, dat wij nog wel eens oogenblikken hebben, waarin het ongeloof in ons hart het geloof van den troon stoot, dat behoort ons niet te weerhouden van ten Avondmaal te gaan.

Als wij dat maar zien als zonde en daarmee breken.

En zoo komen wij dan tot wat het formulier bedoelt met het tweede stuk van de zelfbeproeving. Daarover de volgende maal.

D. v. D.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„Christendom en Klassenstrijd“.

III.

„De arbeidersklasse“, hoorden we den vorigen keer Berdjajew zeggen, „bestaat uit menschen, die naar hun wezen aan alle andere menschen gelijk zijn“. Dat wilde Marx niet erkennen; voor hem was het „proletariaat“ de voortbrenger en de drager der eenige waarheid, de verlosser der menscheit, de stichter van het vredesrijk op aarde. De Russische wijsgeer noemt deze beschouwing terecht een mythe, een gevaarlijke hersenschim, een grove miskenning der werkelijkheid. Het „empirische proletariaat“ heeft, zegt hij, met de ideale klasse, welke door Marx geschapen werd, niets gemeen.

Berdjajews critiek is niet nieuw. Vele „Westersche“ Christenen, die steeds naar Gods Woord luisterden, hebben dikwijls beter dan hij het ware karakter der marxistische leer beschreven, en scherper dan deze denker haar menscheitverheerlijking veroordeeld. Toch maakt zijn getuigenis diepen indruk, omdat het na een moeilijke worsteling met Marx verkregen is. Het richt zich tegen elke leer, die aan den mensch goddelijke eer be-

wijst, en heeft daarom in deze tijden, in welke de wet van God openlijk verworpen en de menscheit leugen tot de absolute waarheid verheven wordt, bijzondere betekenis.

Berdjajew ziet in, dat die z.g. menscheitverheerlijking in werkelijkheid een vernedering van het scheppel is. Marx, zegt hij, „geloofd niet aan den mensch, maar aan een uitwendige levensorde, die de menschen als vanzelf in zonde-looze wezens veranderen zal.“ Ook de nationaal-socialist geloofd aan een blinde macht, aan den eeuwigen bloedstroom, „die den geest des menschen vormt en alle menscheit existentie genereert“; ook in dat stelsel wordt het scheppel Gods van zijn heerlijkheid ontdaan.

Deze God- en menscheitverheerlijking van de „levende ziel“ aan een stoffelijke basis, wijst Berdjajew scherp af. Voor Marx, luidt het, is de mensch „een functie van de klasse tot in zijn laatste geestelijke diepte, tot in zijn meest intieme zielservaring, tot in de bronnen van zijn schouwen en zijn scheppende werkzaamheden“. Daarom waarschuwt de Russische denker, dat de marxistische wereldbeschouwing een bedreiging voor de levende ziel is; haar „terugvoering van de geschiedenis, de samenleving en den mensch tot het klassenbelang en het klassen-karakter“, beduidt een „ontzaglijke vernauwing van den historischen horizon“, en ontrooft den mensch zijn „geestelijke kwaliteiten en rechten“.

Marx loochende, gaat hij verder, de „eeuwige betekenis van den homo oeconomicus, deze hulpconstructie van de kapitalistische staatshoudkunde; maar in zijn theorie van den klassenstrijd, in zijn materialistische opvatting der geschiedenis heeft hij den mensch, die slechts door economische motieven bepaald wordt, en alleen daaruit zijn doeleinden, normen en de bewegende kracht zijner handelingen put, tot een oerverschijnsel van 'toeconomische leven verheven. De bewuste en methodische abstractie der klassieke staatshoudkunde werd het grondbegrip der marxistische anthropologie. Zoo heeft het proces van de materialistische bedreiging van den mensch, dat bij de burgerlijke ideologen een aanvang neemt, zijn ontstellende afsluiting bij Marx gevonden“.

Berdjajew is de filosoof van de „geestelijke vrijheidsidee“. Zijn „Philosophie des Freien Geistes“ en het werk, dat daaraan voorafging: „Der Sinn des Schaffens“, bevatten breedvoerige overdenkingen over de menscheitvrijheid, welke oorsprong, zegt hij, in God ligt, „niet in God den Vader, maar in God den Zoon“. „God“, betoogt de auteur, „kan zonder die vrijheid niets beginnen. God eischt van den mensch vrijheid van den geest, God kan slechts een mensch gebruiken, wiens geest vrij is.“

Gods plan van de wereld en van den mensch kan zonder vrijheid van den mensch, zonder vrijheid van den geest, geen gestalte aannemen“.

Berdjajew schuwt den naam scheppel; hij ontkenst tenslotte dat God soeverein is over al het geschapene; van een geheel onderworpen zijn aan Gods wetten wil hij niet gaarne hooren. Dat zou volgens hem de vrijheid van den geest te veel beperken. En aan de andere zijde huivert deze gnostische denker om heel de wereld onder het voorzienig bestel van God te plaatsen. Er is, zegt hij, een deel, dat buiten God is, dat geheel tegenover God staat, waarmede God niets te maken wil en kan hebben.

Uit deze beschouwing komt zijn protest tegen de marxistische leer voort. Dat maakt het buitengewoon moeilijk en dikwijls geheel onmogelijk, om hem te volgen, ook daar waar de klank zijner woorden een aangename indruk geeft. Over de verhouding van den mensch tot God, van God tot de wereld, en dus ook van den mensch tot de wereld, verkondigt hij andere denkbeelden dan de Bijbel leert. Dat bewijst wel het zooveel gegeven citaat, hetwelk de verwantschap van dezen denker aan bepaalde mystici, welke ver van Gods Woord leefden, duidelijk verradert.

Berdjajew is een figuur, die niet gemakkelijk te beoordeelen is. Hij verkondigt groote ketterijen; wie hem tot leidsman kiest, stelt zich aan vele gevaren bloot. Maar hij verrast ook dikwijls zijn lezers door een voortreffelijke ontleiding van de verschillende onchristelijke stelsels, die op het oogenblik hun macht over een belangrijk deel der menscheit uitoefenen. Zijn critiek b.v. van de marxistische leer van den mensch, moet zeker onze volle aandacht hebben, ook al is de plaats, welke hij aan den mensch toekent, niet in overeenstemming met de scheppingsorde, ook al is de inhoud van het „hoofdstuk der ellende“, zooals hij dat geschreven heeft, in strijd met de Heilige Schrift.

Het marxistisch-materialisme, hoorden we Berdjajew reeds oordeelen, berooft den mensch van zijn waardigheid, en verandert hem in een functie zonder meer.

Dat verwijt is hard. Want de stichter van het moderne socialisme kwam met de pretentie, dat hij aan de menschen de persoonlijkheid teruggeven zou, welke zij in het kapitalistische tijdperk verloren hadden, door hen uit de „daemonische macht

van het autonome voortbrengingssysteem te bevrijden“. Dezelfde Marx, die verlossing beloofde, leerde echter tegelijkertijd, dat een complex van maatschappelijke verschijnselen den inhoud van het bewustzijn bepaalt, dat niet „levende, denkende, handelende menschen“, maar het „doode voortbrengingssysteem het historische gebeuren draagt“.

In het verleden was de mensch, volgens Marx, niets anders dan een „klassenmarionet“, een wezen, dat automatisch op de indrukken reageerde, welke het uit de hem omringende materiële wereld ontving, en geen enkele andere geestelijke prestatie verrichtte kon; wiens leven geheel door de „irrationeële economische processen“ der kapitalistische samenleving gedetermineerd werd.

Marx beloofde, zooals gezegd, aan dien „toestand van slavernij“ een einde te maken. In de toekomst, zooals hij die dacht, zullen de menschen echter geestelijk en stoffelijk van de nieuwe samenleving totaal afhankelijk zijn, worden zij de dienstknechten van het sociale collectief, waarnaar de marxist verlangend uitziet. „De drager van het denkend vermogen, van het geweten en den scheppenden geest, zal niet de mensch zijn, maar het collectief. De opstand, die zijn aanvang nam in den naam van de verdrukte en vernederde menscheit persoonlijkheid, eindigt straks met de onderwerping onder het juk van de marxistische maatschappij. De materialistische geest van het kapitalisme, waartegen Marx eenmaal profetisch in verzet kwam, is in het hart van den profeet zelf binnen gedrongen en heeft het geheel onder zijn invloed gebracht“.

Met die woorden wijst Berdjajew de marxistische „reddingsactie“ af. De formuleering van zijn oordeel is aan bedenkingen onderhevig — de Russische wijsgeer bewondert Marx om diens protest, en plaatst de menscheit persoonlijkheid in het centrum van zijn beschouwingen — in hoofdzaak aanvaarden we echter hetgeen hij over den „mensch der toekomst“ zegt.

Zijn woorden hebben in dezen tijd wel een zeer bijzondere betekenis. Het bolsjewistisch Rusland bewijst, dat de mensch in de communistische maatschappij slechts een ondergeschikte factor in het productieproces is. Van hem eischt de leiding, dat hij al zijn geestelijke en materiële energie gebruikt om de voorgeschreven hoeveelheid goederen voort te brengen. En het getal der „tichelsteenen“, die geleverd moeten worden, neemt steeds toe: de zweep van de opzichters spoort het volk tot intensiveren arbeid aan; het dreigende spook van den honger dwingt de werkers om zich nog meer in te spannen.

De maatstaven voor de bepaling van goed en kwaad moet de Rus aan het leven, aan het sociaaleconomische leven, ontleenen. Goed is wat het momenteele belang der bolsjewistische republiek dient, wat naar het inzicht der leiders het productieplan, dat zij opstellen, helpt uitvoeren. Het voornaamste gebod, dat het moderne Rusland kent, luidt: „Gij zult niet saboteeren“. En sabotage pleegt iedereen, die niet opbrengt, hetgeen van hem gevergd wordt.

De Fransche marxistische vakverenigingen meten de waarde van den mensch naar de wijze, waarop hij hun belangenpolitiek bevordert, naar den ijver, waarmee hij hun eischen helpt vervullen. Er is geen sprake van dat de mensch in de „klassenlooze, socialistische maatschappij“, zich in „zijn gansche diepte openbaren zal“, en „heerscher over de natuur en de samenleving“ zal zijn, zooals Marx aankondigt. De dictatuur van het proletariaat beteekent de absolute onderwerping aan de eischen van de stoffelijke productie, die het dictatoriale bewind stelt. „Met de overwinning van het proletariaat zal de mensch definitief uit de geschiedenis verdwijnen; niet de mensch, maar het sociale collectief, is de overwinnaar in den laatste strijd“.

Zooewel het marxisme als het nationaal-socialisme verzekeren aan de menschen, dat zij den „sprong“ uit het „rijk der noodwendigheid“ naar het „rijk der vrijheid“ maken kunnen. Het „rijk der noodwendigheid“ is het verleden, zooals zij zich dat voorstellen, het „rijk der vrijheid“ de toekomst, welke zij begeren.

In het verleden is de mensch, naar hun meening de gebondene, de slaaf, het slachtoffer van wreede machten. De marxist duidt die machten met den naam „kapitalisme“ aan, voor den nationaal-socialist zijn het de „partijen“ en de „vreemde elementen“, welke in naam der „democratie“ het volk zouden verdrukken. De toekomst is bij den één de klassenlooze maatschappij, waarin alle krachten „harmonisch samenwerken“, voor den ander de rasgemeenschap, die de „vrije ontplooiing van den menscheit geest mogelijk maakt en waarborgt“.

Uit zichzelf kan de mensch echter slechts van het eene „rijk der noodwendigheid“ in een ander overgaan, dat hem nog meer verdrukt. De hoogmoed komt hier tot een diepen val. Van de banden der zonde vermag de mensch zichzelf niet te verlossen; de „andere wet in onze leden“, neemt ons ieder oogenblik weer „gevangen onder de wet der zonde“, waarvan alleen de „wet des Geestes in

Christus J. waarheid v. ten, bereik maar verw. De geschie die van de schrijving leiding Gos Berdjajew nog veel g ondanks la noemt. De den Vader scheidinger in alles na als zoodani Christus v. delen na zijn.

Maar de marxist verwerping en van de „lijke zieler „Christe teekent de verburgerli het rijk v. mensch, di dezer wer loochent.

Die woo hier zooda we beden wijsgeer e voegen wi „Christe de „geestel loof in d wordt, on is het „rij kan. En all „menschei persoonlijk mensch, d Christus w.

Over Be tischen kla A.

STEN

De Gerefo

In den b „Onze wanc teekent hie gelezen „bu woord aung

Wanneer dan is hu Christen hi Brongen

Gereformee zien we tw gerlijken st landsche na plaats hun

willen hen verband vai geven we l in het bul In het bijz in een a wellicht el wordt gepre noodig dan De kerk me

waar hem ons land v hebben, dat kerken mo hun besta

Zoo kwa woord „ver specialen k genen, die sen moeter meenschap het ook geb die in Fran kant voor vinden. Te komsten ge

Eindelijk aantal Nea achtig, gev het kerkelij te Londen spreking. 2 land is een te behartig predikant treden. Na voor de N